

Konjunkturprognoser i backspegelsperspektiv

De modeller och antaganden som ligger till grund för de mest uppmärksammade svenska konjunkturprognoserna är bristfälligt redovisade, skriver Erik Ruist i denna granskning av några konjunkturprognoser för 1983. Han kommer också till slutsatsen att avvikelserna mellan prognos och utfall åtminstone till en del beror på rena modellfel.

Konjunkturprognoser blir lätt dag-sländor. De kommenteras eventuellt i pressen när de publiceras, men de glöms ganska snart — ofta till prognosmakarens lättnad. Nästa omgång prognoser mottas med förnyat intresse, men i allmänhet utan att man närmare analyserar på vilket sätt de avviker från föregående. Det händer någon gång att en ekonomisk journalist samlar ihop de prognoser som gjordes för något år sedan och jämför dem med utfallet för att se "vem som vann". Detta är en vällovlig aktivitet, om inte annat så för att demonstrera hur stora fel som prognoserna vanligen är behäftade med.

Det viktigaste med en prognos är ändå kanske inte att den träffar precis rätt. Väsentligare är att den analys som ligger bakom prognosen är relevant och tar hänsyn till all tillgänglig information. En bra prognos kan komma att slå fel på grund av oförutsägbara yttre händelser. En dålig prognos kan slå in därför att olika fel råkar kompensera varandra.

Att gå tillbaka till gamla prognoser och studera *varför* de slagit rätt eller fel kan emellertid ge en del intressant in-

formation. Prognosmakarna själva borde göra det för att lära av misstagen och för att förfina sina modeller. För den som använder prognoser kan en tillbakablick ge värdefull information om olika prognosmakares metoder och därmed om deras tillförlitlighet.

Avsikten med denna artikel är att med hjälp av en sådan tillbakablick granska några av de mest uppmärksammade svenska konjunkturprognoserna. Mera specifikt gäller det några prognoser för svensk ekonomi 1983, gjorda på hösten 1982. De är publicerade av — i kronologisk ordning — KI, dvs konjunkturinstitutet (avslutad 29 oktober), SNS (24 november), TCO (2 december), LO (7 december) och Sveriges Industriförbund (16 december). Även om inte definitiva uppgifter om 1983 föreligger på alla områden när detta skrivs (början av mars 1984), kan man ändå göra ganska goda jämförelser mellan prognoser och utfall.

De prognoser som vi skall titta på gjordes i en ganska turbulent situation, då kronan nyligen hade devalverats med 16 procent och den nytillträdde socialdemokratiska regeringen gjorde flera utspel på det ekonomisk-politiska området. Dessa utspel var i många fall *avsedda* att påverka utvecklingen av åtskilliga av de företeelser som är föremål för konjunkturprognoser. Perioden bör

ERIK RUIST är professor i ekonomisk statistik vid Handelshögskolan i Stockholm.

därför ge en ganska god indikation på hur bra de olika prognosmodellerna är.

Varför slår en prognos fel?

En prognos kan naturligtvis slå fel av flera skäl. Allmänt kan man dela in felanledningarna i två grupper. Den ena avser antagandena om påverkande yttre faktorer, dvs det som med ekonometrisk terminologi kallas exogena variabler. Hit hör i de flesta prognosmodeller ekonomisk-politiska ingrepp, men också omvärldsfaktorer som exempelvis utlandets efterfrågan på våra exportvaror. Man måste givetvis göra prognoser också för dessa exogena faktorer, men de påverkas inte av vad man i övrigt antar om ekonomin. Den andra anledningen till att en prognos slår fel kan karakteriseras som modellfel. Man har exempelvis bortsett från eller missbedömt betydelsen av något väsentligt samband som påverkar den företeelse man försöker prognosticera.

Det brukar i prognosläroböcker påpekas att man i efterhand kan testa prognosmodellen genom att sätta in korrekta värden på de exogena variablerna och se hur nära man då kommer utfallsvärdet i prognosvariabeln. Det återstående felet är då modellfel inklusive slumpfel. I praktiken är det inte lika lätt att dela upp prognosfelet i de två komponenterna, framför allt därför att hela resonemanget bakom prognoserna sällan redovisas. I de värsta fallen kan man bara läsa "vi väntar oss att..." eller "vi anser att...". Sådana prognoser kan inte analyseras i efterhand av någon annan än prognosmakarna själva, om ens det.

Det finns ingen möjlighet att granska de här aktuella prognoserna i alla sina delar. Jag har därför begränsat mig till två variabler, som säkert påverkades av devalveringen i oktober 1982 och som det därför var besvärligt men samtidigt angeläget att försöka bedöma utvecklingen av. Den ena är prisutvecklingen,

som får representeras av konsumentprisindex, och den andra är exporten. Båda dessa variabler har också den fördelen att någorlunda definitiva uppgifter föreligger ganska tidigt, så att vi nu kan överblicka utfallet för 1983.

Konsumentprisindex

Prisutvecklingen kan mätas över olika perioder. Det råder ofta en viss förvirring om vad en uppgift om prisökningen ett visst år egentligen avser. Är det förändringen från årsskifte till årsskifte eller förändringen av medelpriset under året i förhållande till föregående års medelpris? Den senare uppgiften är naturligtvis av intresse när man skall räkna om värdeuppgifter för exempelvis den privata konsumtionen till fasta priser, men den förra synes vara mer primär och enklare att analysera. Väljer man att studera konsumentprisindex är det utvecklingen av långtidsindex från december till december som får representera förändringen under året.

Vi kan konstatera, att prognosmakarna allmänt överskattade prisökningen under 1983:

Prognoser

Konjunkturinstitutet (slutet av okt)	+ 11,4 %
SNS (mitten av nov)	+ 12 à 13 (årsgenomsnitt)
TCO (början av dec)	+ 11,0
LO (början av dec)	+ 11 à 12
Industriförbundet (mitten av dec)	+ 11,5
<i>Utfall</i>	+ 9,3

Någon nämnvärd skillnad mellan de olika prognoserna förelåg alltså inte.

Varför slog då prognoserna fel? Det är naturligt att först analysera progno-

Tabell 1. KPI ändring dec 82—dec 83 enligt konjunkturinstitutets prognoser. Förändringar i procent.

	Prognostidpunkt						Utfall
	höst 82	PNB alt I	83 II	RNB 83	höst 83	PNB 84	
Totalt	11,4	9,4	10,7	8,9	8,6	9,2	9,3
därav hänförs till:							
ändring i indirekta skatter	1,5	1,4	1,4	1,3	1,6	2,0	
automatiska effekter av indirekta skatter	1,2	1,1	1,3	1,2	1,0	1,1	
ändring av internationellt bestämda priser	3,5	3,1	3,1	2,6	2,3	2,3	
ändring av jordbrukspriser	0,6	0,4	0,5	0,4	0,3	0,6	
ändring av bostadspris-sättning	1,9	1,5	1,6	0,7	0,8	0,8	
ändring av div taxor	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,5	
trendavvikelse i priserna på färskvaror	—	—	—	—	0,2	0,1	
restfaktor	2,2	1,4	2,2	2,1	1,8	1,8	

sen från konjunkturinstitutet. Här finns den mest ingående diskussionen, vilket dock inte betyder att man kan rekapitulera det resonemang som ligger bakom slutresultatet.

Som utgångspunkt har KI en komponentuppdelning av KPI:s förändring. En del av dessa komponenter kan sägas vara exogena, medan några hänger ihop med andra delar av prognosmodellen. Uppdelningen framgår av *tabell 1*, som också visar den successiva förskjutningen i prognosen allteftersom året framskred.

Detta schema har använts sedan början av 1960-talet, och KI ger i PNB 1965 en kort redogörelse för det. Grundförutsättningen är att prisutvecklingen kan

uppfattas som bestämd från kostnads-sidan; någon inverkan från efterfråge-sidan anses alltså inte föreligga. Genom att studera prognoser och utfall för åren 1960—64 ansåg sig KI ha fått denna tes åtminstone i huvudsak bekräftad.

Hur har nu denna prognosteknik fungerat under 1983? Svaret beror på hur mycket av de konstaterade felen eller förändringarna som kan hänföras till exogena orsaker och hur mycket som kan sägas bero på modellfel. Klassificeringen är emellertid ingalunda självklar.

Av delposterna i *tabell 1* har förändringen i indirekta skatter underskattats. Det sammanhänger med skatthöjningar på alkohol och tobak och med slo-

pandet av subventionerna på kött och fläsk den 1 december 1983. Dessa måste rimligen betraktas som exogena.

När det gäller de internationellt bestämda priserna överskattade KI på hösten 1982 deras inflatoriska verkan. Här är en intressant men svårbesvarad fråga hur stor del av denna komponent som består av kvarstående effekter från devalveringen 1982. Dessa borde ju kunna förutsägas, om modellen är riktig. KI uppskattade på hösten 1982 den direkta effekten under 1983 till 1,4 procentenheter men anger den på hösten 1983 till 2,3 procentenheter. Detta innebär en underskattning med 0,9 vid det förra tillfället. I övrigt steg inte importpriserna alls under året medan de enligt prognosen på hösten 1982 skulle ha medfört en höjning av KPI med 2,1 procentenheter.

Prisutvecklingen i världen utanför Sveriges gränser är det givetvis legitimt att betrakta som exogen, men när vi avläser den i ett svenskt importprisindex har kanske vissa endogena element tillkommit. Låt oss emellertid betrakta felet på 2,1 enheter som helt beroende på en gynnsammare utveckling än väntat av internationella priser. Underskattningen av den kvarstående devalveringseffekten kan däremot helt betraktas som modellfel.

Den stora överskattningen av bostadsprisernas roll för KPI-ökningen synes i stor utsträckning bero på diskontosänkningarna i januari och april 1983. Prognosen på hösten 1982 förutsatte oförändrat diskonto. Räntan måste betraktas som en väsentlig variabel i en beskrivning av den svenska ekonomin och bör därför vara endogen i en konjunkturmodell. Dess bestämningsfaktorer är naturligtvis delvis exogena, exempelvis det internationella ränteläget, men i avsaknad av en formaliserad modell kan man inte bedöma i vilken grad exogena faktorer påverkade diskontosänkningarna.

Det är slutligen anledning att ta upp den så kallade restfaktorn, som innehåller lönekostnadsinflytandet. För denna angav KI 1965 formeln $(a-2) \cdot 0,40 \cdot 2/3$, där a är genomsnittlig procentuell lönekostnadsökning per arbetstimme. Koefficienten 0,40 anger den andel av viktsumman i KPI som motsvarar de berörda näringsgrenarna, $2/3$ är lönens andel av förädlingsvärdet, och 2 (procent) är den antagna produktivitetsförbättringen i de till stor del servicebetonade näringar som berörs. Formeln synes ha förändrats något under senare år, men komponenten avspeglar utan tvekan inverkan från faktorer som bör bestämmas inom modellen.

Vad som åstadkommit att restfaktorns bidrag till inflationen blev mindre är väntat är svårt att avgöra. Ökningen av timlönen tycks ha blivit ungefär den prognostiserade, men KI antyder i höstrapporten för 1983 att "en sänkning av handelsmarginalerna synes ha dragit ner prisökningarna". Modellen slog alltså litet fel i det här avseendet.

Sammanfattningsvis kan, med KI:s egen dekomponering, prognosfelet sägas ha uppkommit på följande sätt:

Exogena faktorer:

Indirekta skatter	+ 0,5 procentenheter
Importpriser	- 2,1

Primärt endogena faktorer:

Kvardröjd devalverings-effekt	+ 0,9
Räntesänkning	- 1,1
Restfaktorn	- 0,4

Som synes förekommer både positiva och negativa fel, varför slutresultatet inte blir så dåligt som det med litet otur skulle kunna ha blivit. Det sammanlagda absolutvärdet av de modellberoende felen som härstammar från endogena faktorer är dock så stort som $2\frac{1}{2}$ procentenheter.

Att göra en liknande analys av de

övriga institutionernas prisprognoser är helt omöjligt, eftersom de inte ens redovisar så mycket som KI hur prognoserna är uppbyggda. Vad gäller *Industriförbundet* avser den primära beräkningen tydligen förändringen mellan årsmedeltalen. Liksom KI:s utgår den från kostnadssidan. Därför gör man först en prognos av producentprisindex, baserad på arbetskraftskostnader och importpriser. Därifrån går man till nationalräkenskapernas implicitprisindex för den privata konsumtionen och så vidare till KPI. Vi kan följa denna kedja steg för steg. Observera att talen här avser förändringar mellan årsmedeltalen 1982 och 1983 med undantag för sista raden.

	Prognostidpunkt		Utfall
	Dec 82	Dec 83	
Arbetskrafts-			
kostnader:			
timlön	+ 9-11	+ 9,5	
- produktivitet	+ 3	+ 6	
= kostnad	+ 7	+ 3	
Importpriser	+17	+15	
Producentprisindex	+13-13,5	+11	
Implicitprisindex	+13	+10,5	
KPI årsmedeltal	+12	+ 8,9	+9,0
KPI dec—dec	+11,5	..	+9,3

Prognosfelets komponenter kan inte kvantifieras på samma sätt som för KI, men det förefaller som om en stor del av missbedömningen härstammar från den oväntat stora produktivitetsökningen. Denna måste givetvis vara endogen i modellen. Hur mycket exogena störningar kan ha betytt för prognosfelet kan däremot inte anges.

TCO tycks använda en modell som liknar KI:s. Först beräknar man effekten av höjningar av moms och andra indirekta skatter vid årsskiftet 1982/83 till 1,5 procentenheter. Vidare "räknar vi med att devalveringen höjer konsumentpriserna med ca 4,5 procent, varav 2,5 procent infaller under 1983". För

den icke konkurrensutsatta sektorn används tydligen EFO-modellen.

LO räknar upp flera faktorer som påverkar prisutveckling men "som idag är mycket svåra att bedöma". Därutöver nämns bara att man tagit hänsyn till momshöjningen och höjningen av livsmedelssubventionerna, men det går inte att härleda hur man kommit fram till prognosen på 11—12 procent.

Även SNS redovisar sitt resonemang mycket summariskt. Man utgår tydligen i huvudsak från KI:s prognos och gör vissa korrigeringar av den. SNS:s 12 à 13 procent kan jämföras med KI:s prognos på 11,7 procent för förändringen mellan årsgenomsnittet. Skälet till att SNS här hamnade högre än KI var att man antog en snabbare lönestegringstakt. Detta var uppenbarligen en felbedömning.

Exportvolymen

KI:s exportprognoser är relativt detaljerade med uppdelningar både efter varor och marknader. Inte heller här framgår det av texten i Konjunkturläget hur prognoserna kommer fram, men liksom när det gäller konsumentpriserna kan vi åtminstone granska olika komponenter. Jag har valt att göra en uppdelning dels efter varor (råvaror respektive bearbetade varor exkl fartyg), dels efter marknader för bearbetade varor (i stort sett OECD och övriga länder¹). För OECD kan förändringen delas upp i två komponenter, nämligen ökning av marknaden (= total import) och förändringen i Sveriges marknadsandel.

De successivt reviderade prognoserna alltifrån hösten 1982 redovisas i *tabell 2*. Här är det betydligt större revideringar än när det gällde priserna. Den största förändringen gäller råvaruex-

¹ KI räknar i sina OECD-siffror inte in Australien, Nya Zeeland, Grekland, Irland, Island, Portugal, Spanien och Turkiet.

Tabell 2. Konjunkturinstitutets prognoser av förändringen i exportvolym 1982—83. Procent.

	Prognostidpunkt					
	höst 82	PNB alt I	83 II	RNB 83	höst 83	PNB 84
Total export	7,4	7,3	6,5	6,1	10,0	11,6
därav råvaror	5,0	6,9	6,9	4,2	18,6	22,6
bearbetade varor ¹	7,9	7,2	6,1	6,4	6,0	7,3
varav till "övriga"						
länder	6,0	5,8	4,9	3,7	-8,9	-7,6
till OECD-länder						
exportvolym	8,7	7,6	6,5	7,4	11,6	13,2
marknadstillväxt	3	1½	1½	3	5	5½
marknadsandel	5½	6	4½	4½	6½	7½

¹ Exkl fartyg.

porten. Såväl trävaru- som massaexporten ökade betydligt mer än väntat. Men den mest oväntade ökningen avsåg petroleumprodukter, vars exportvärde under 1983 troligen översteg såväl trävarornas som pappersmassans. KI förklarar — i efterhand — ökningen med i första hand ökad konkurrenskraft, vilken ytterligare förstärktes av att priserna sätts i dollar.

När det gäller exporten av bearbetade varor har inte så stora förändringar ägt rum i bedömningen av den totala exportvolymen. Däremot har länderfördelningen blivit en helt annan än man väntade sig hösten 1982. Exporten till såväl statshandelsländer som OPEC- och andra u-länder minskade oväntat, medan OECD-exporten överträffade KI:s prognos. Huruvida begränsningar på utbudssidan har inverkat, så att det förra är en följd av det senare, har inte KI undersökt.

Den oväntade minskningen i exporten till övriga länder hänförs KI i PNB 84 till såväl vikande efterfrågan från dessa länder som förlorade marknadsandelar. Någon kvantifiering av dessa komponenter redovisas dock inte. När det gäller exporten till de 16 OECD-länder som KI särbehandlar, har tydligen deras importutveckling varit gynnsammare än vad man räknade med hösten 1982. Detta är en exogen förändring. Men också marknadsandelen har ökat mer än väntat, trots att priserna åtminstone i genomsnitt utvecklade sig nästan precis enligt prognosen.

Här har tydligen KI:s tumregel slagit slint. KI ger i en not de elasticiteter som används: vid en förändring av det relativa exportpriset med 1 procent beräknas den svenska marknadsandelen förändras med 0,7 procent samma år, 0,5 procent följande år och 0,2 procent året därpå. En viss ytterligare effekt upp-

kommer även senare. Denna regel skulle ha gett en marknadsandelsökning 1982—83 på 5,7 procent mot de nu observerade 7,5 procenten. KI anför i PNB 84 några skäl till avvikelserna, hänförliga till speciella ageranden från exportföretagens sida. Men dessa ingår naturligtvis i det reaktionsmönster som modellen borde förklara.

Det går alltså inte att dela upp prognosfelet i en exogen del, som skulle bestå av förändringar i marknadernas efterfrågan, och en endogen, som utgörs av Sveriges marknadsandelar. Man kan emellertid konstatera, att det förekom såväl överskattningar (exporten av bearbetade varor till "övriga" länder) som underskattningar (råvaruexporten samt exporten av bearbetade varor till OECD-länderna). Om prognosen av exporten till övriga länder hade legat ännu högre, och alltså varit ännu felaktigare, kunde prognosen för totalexporten ha blivit korrekt, ett gott exempel på det tidigare nämnda förhållandet att en prognos kan bli rätt, trots att den är fel.

Sveriges Industriförbund, som borde ha såväl stora möjligheter att göra en exportprognos som stort intresse av resultatet, var hösten 1982 ännu försiktigare än KI och fick följaktligen ännu mera fel. Industriförbundet redovisar ingen länderfördelad exportprognos, men beräknar utvecklingen av exporten av industrivaror från skilda sektorer. *Tabell 3* visar bedömningen hösten 1982 tillsammans med motsvarande uppgifter från december 1983. De senare kan naturligtvis komma att revideras när statistiken för hela året föreligger.

Det framgår av tabellen att prognoserna genomgående var för låga. Liksom KI kommenterar Industriförbundet avvikelserna med att tidigare samband mellan relativpriser och marknadsandelar inte längre höll. Här föreligger alltså ett modellfel och det gäller nu att komma underfund med dess karaktär. Kan modellen förbättras genom

ytterligare nedbrytning på marknader, eller är det faktorer på utbudssidan som behöver studeras ytterligare?

Såväl SNS som TCO resonerar också om marknadsstillväxt och om de svenska marknadsandelarnas beroende av relativpriserna. SNS ansåg i november 1982 att KI både överskattat marknadens tillväxt och möjligheterna att snabbt återvinna marknadsandelar. Detta ledde till att man räknade med en total volymtillväxt för exporten på 4,5—5,5 procent mot KI:s drygt 7 procent. TCO förutsåg en marknadsstillväxt på 1 procent och en svensk andelsvinst på 5 procent, så att exportvolymen skulle öka med 6 procent. Även LO angav en trolig tillväxt av marknaden (för bearbetade varor) på 1 procent, men överskattade marknadsandelsvinsten, så att volymutvecklingen för bearbetade varor beräknades till drygt 9 procent. Däremot underskattades ökningen för andra varor, så att den totala volymökningen angavs till 8 procent.

Sammanfattningsvis var alltså prognoserna hösten 1982 för den totala exportvolymen 1983 följande:

<i>Prognoser</i>	<i>Procent</i>
Konjunkturinstitutet	+ 7,4
SNS	+ 4,5 à 5,5
TCO	+ 6
LO	+ 8
Sveriges Industriförbund	+ 4,7
<i>Beräknat utfall</i>	+ 11,6

Även här kan man konstatera, att skillnaden mellan de olika prognoserna är mindre än prognosfelet för den bästa prognosen — med reservation för att även det beräknade utfallet är behäftat med en viss osäkerhet. Men i själva verket var felet större än vad totalen anger, eftersom felet i delprognoserna delvis tog ut varandra.

Ingen "bästa" prognos

Den ovan gjorda genomgången av olika prognoser ger knappast underlag för

Tabell 3. Industriförbundets prognoser av exporten av industrivaror från skilda sektorer. Volymförändring i procent.

	<i>Prognostidpunkt</i>		
	dec 82	juni 83	dec 83
Råvaruindustrier	6,5	8,0	12,5
Insatsvaruindustrier	7,5	6,0	15,0
Investeringsvaruindustrier	2,0	3,0	7,3
(dito exkl varv)	(1,3)	(3,0)	(4,5)
Byggämnesindustrier	2,5	6,5	4,0
Konsumtionsvaruindustrier	4,7	7,5	9,9
<i>Industrivaror totalt</i>	4,5	5,7	10,5

att utropa någon segrare. Det är i och för sig möjligt att konstatera vem som hade det minsta prognosfelet. Men som redan har påpekats är det inte säkert att den prognos som kommer närmast utfallssiffran är den bästa. När det gäller exportvolymen kan det tänkas att den som gjorde den sämsta bedömningen av exporten till icke-OECD-länder fick det bästa totalresultatet, eftersom alla underskattade exportökningen till OECD-länderna.

Avsikten med genomgången var i första hand att mot bakgrund av utfallet granska de modeller som använts. Vår analys har emellertid inte kunnat kvantifiera hur mycket av felet som berodde på exogena faktorer, som man kanske inte skall begära perfekta prognoser på. Det har dock klart framgått, att modellen också har spelat in. Det betyder att det borde ha varit möjligt att göra bättre prognoser. Annorlunda uttryckt kan andra okända prognosmakare tänkas ha gjort bättre ifrån sig.

Felmarginalen i prisprognoserna tycks, om man vågar göra en bedömning efter bara en observation, vara minst ett par procentenheter uppåt och

neråt, givet att de exogena förändringarna behandlats riktigt. Eftersom man måste räkna med oförutsedda förändringar av exogena variabler, exempelvis i form av ändringar i indirekta skatter, är den verkliga prognososäkerheten ännu större.

För exportvolymen tycks svårigheterna att göra prognoser vara avsevärda. Dels är man beroende av marknadens utveckling, dels är det tydligen svårt att bedöma effekterna av relativprisförändringar. Även med en korrekt bedömning av marknaderna kan sålunda exportvolymprognosen komma att hamna flera procentenheter fel.

Det visade sig emellertid vara svårt att efteråt analysera prognosfelet, åtminstone för en utomstående. Det var i allmänhet inte möjligt att klara ut vare sig hur prognosmakaren ställt upp sina kalkyler, alltså vilken modell han använt, eller vilka yttre förutsättningar, alltså värden på exogena variabler, som han baserat prognosen på. Detta är otillfredsställande. Prognosanvändaren bör kunna följa resonemangen steg för steg, inte för att som i denna artikel göra en efterhandsanalys utan för att

kunna göra en alternativprognos baserad på modifierade antaganden.

Redovisa modellerna!

Kravet på en fullständig redovisning av modeller och förutsättningar måste givetvis först och främst ställas på konjunkturinstitutet med hänsyn till dess officiella ställning. Trots att de tre gånger om året utkommande rapporterna är ganska tjocka — omkring 200 sidor förutom tabellbilagorna — är det som framgått ovan inte klart hur prognoserna räknats fram. Nu kan förmodligen KI delvis försvara sig med att man brukar ha en metodredovisning vid de tillfällen då man på ett mera avgörande sätt byter delmodell för något avsnitt i rapporten. Dessa redovisningar är emellertid utspridda över ett stort antal rapporter, och det är en ren lyckträff om man råkar hitta en beskrivning av modellen för det område man är intresserad av. Ett minimikrav som alla professionella prognos användare har rätt att ställa på KI är därför: Samla i en metodvolym de kapitelannex, noter och andra metoddiskussioner som under årens lopp har inlutit i Konjunkturläget och som avser den nu använda modellen!

Detta är dock knappast tillräckligt, utan det fordras också en del 2 av metodboken. De redan publicerade beskrivningarna täcker säkert inte alla delar av modellen, åtminstone inte så detaljerat som är önskvärt. Flertalet av de övriga prognoser som granskats här ovan bör ses som alternativprognoser till KI:s, dvs de utgår från denna och modifierar på vissa punkter, där de har andra bedömningar. De är troligen inte — och behöver inte vara — baserade på några fullständiga, egna modeller, utan kan utnyttja KI:s som bas och bara diskutera avvikelser. Det är alltså i första hand för denna typ av användare — varav det finns många fler än de här nämnda — som KI måste specificera

sina modeller bättre. Samtidigt bör givetvis de andra prognosmakare, som anser att deras alternativ är värda att nå offentligheten, bättre än som nu i allmänhet sker motivera sina avvikelser.

Enligt en artikel av Lars Nabseth i *Dagens Nyheter* i oktober 1982 ligger emellertid Industriförbundets ambitioner högre än att bara modifiera KI:s prognoser. Detta gör att man måste ställa högre krav på redovisningen av dess modell. Även när det gäller Industriförbundets prognoser finns det säkert användare som i stort sett accepterar dessa men vill komplettera med egen information och därför göra ändringar på vissa punkter. Det är nu praktiskt taget omöjligt att se vad marginella förändringar i förutsättningarna skulle innebära.

Marknaden för konjunkturprognoser är inte så olik andra marknader. Effektiviteten kan troligen förbättras genom att konkurrensen underlättas. Detta kan enklast ske just genom en bättre redovisning av konjunkturinstitutets (och Industriförbundets) beräkningsmodeller och prognosunderlag. På så sätt skulle konkurrensen mellan alternativprognoserna öka. Härigenom skulle förhoppningsvis konjunkturprognosernas kvalitet förbättras och den enskilde beslutsfattaren skulle få ett så bra underlag som möjligt för sina egna bedömningar.

Referenser

- Konjunkturläget*. Utgiven av konjunkturinstitutet. Flera nr.
 Konjunkturrådet [1982], *Ut ur krisen*. Konjunkturrådets rapport 1982—83. Studieförbundet Näringsliv och Samhälle. Stockholm.
 — [1983] *Skuldfallan*. Konjunkturrådets rapport 1983—84. Studieförbundet Näringsliv och Samhälle. Stockholm.
 LO, [1982], *Ekonomiska utsikter hösten 1982*. Stockholm.
 Nabseth, [1982], "Konjunkturbedömningar bör varudeklaras". *Dagens Nyheter*, 15 okt.
 Sveriges Industriförbund, *SI-konjunkturen*. Flera nr. Konjunkturrapport.
 TCO [1982], *Sänkt levnadsstandard och ökad arbetslöshet*. TCO-ekonomernas Höstrapport 82. Stockholm.